

Jičíně, kde kolem roku 1500 vedl bohoslužby a založil nadaci na 3 oltáře farního kostela v Novém Jičíně, která byla doživotně ve výši ročního důchodu 17 zlatých uherských vyhrazena k obsazování jeho osobou.⁷⁾ Máme také k dispozici informace o 2 studentech z Bílovice, zapsaných na pražské univerzitě v letech 1390 a 1415, roku 1560 o 1 v Ingolstadtu a roku 1576 na olomoucké teologické fakultě byl hned v roce jejího vzniku zapsán Valentin Gessinger z Bílovice.⁸⁾

Rovněž město Nový Jičín bylo významným centrem, z něhož přicházeli do Krakova studenti. Známe jich celkem 14 — tedy polovina počtu bíloveckých scholárů a doložení jsou z let 1498 — 1542.⁹⁾ Byli to:

1. 1498 Georgius Venceslai de Tyczeyn dioc. Olomucensis. 2. 1498 Clemens Nicolai de Ticzen Olomuncensis. 3. 1498 Johannes Petri de Ticzen Olomuncensis. 4. 1503 Paulus Johannis 5.—6. 1504 Hermolaus a Venceslaus Johannis — dvojčata, 1514 se stal Venceslaus bakalářem. 7. 1505 Mathias Nicolai. 8. 1506 Laurencius Johannis 9. 1513 Volfgangus Viti de Thyczyn dioc. Olomuncensis. 10. 1518 Johannes Michaelis de Thiczein Dioc. Olomucensis. 11. 1520 Paulus Georgy de Tyczayn dioc. Olomucensis. 12. 1520 Vittus Johannis de Thyczayn dioc. Olomucensis. 13. 1521 Johannes Gregory de Thyczyn dioc. Olomucensis. 14. 1542 Georgius Martini de Tyczyn dioc. Olomucensis. Studenti z Nového Jičína se zapisovali ve 2. polovině 16. století a začátkem století 17. především na utrakvistických univerzitách ve Wittenbergu, Frankfurtu nad Odrou a Kralovci¹⁰⁾ v souvislosti s celkovými změnami, souvisejícími s reformací, zásáhnuvší působením Luthera německé univerzity a odklonem scholárů z naší oblasti od neochvějně katolického Krakova po roce 1523.¹¹⁾

Třetím významnějším místem byly s 8 studenty Odry.

1. 1440 Paulus Johannis de Odra — 1445 bakalář. 2. 1498 Gregorius Stephani de Odra Olomucensis — 1501 bakalář. 3. 1499 Paulus Stephani de Odra Olomuncensis. 4. 1512 Petrus Nicolai de Odra dioc. Olomucensis. 5. 1517 Jacobus Venceslai de Odera. 6. 1520 Petrus Nicolai de Odra dioc. Olomucensis. 7. 1522 Andreas Leonis de Odera dioc. Olomucensis. 8. 1523 Johannes Johannis de Odera dioc. Olomuncensis. Lze předpokládat, že scholáři sub 2 a 3 byli bratři.

Další lokality okresu jsou v námi sledovaném období zastoupeny minimálně: Krakov coby „Alma mater“ figuruje u 4 studentů z Fulneku, 3 z Příbora, 2 z Klimkovic a 1 z Jistebníka.

a) Fulnek — 1. 1430 Maternus Nicolai de Fulnek. 2. 1514 Laurencius Georgy de Fulnek dioc. Olomuncensis. 3. 1515 Gregorius Philippi de Fulnek dioc. Olomuncensis. 4. 1518 Vitus Andree de Fulnek dioc. Olomucensis. Skutečností zůstává, že z Fulneku pocházelo větší množství scholárů, navštěvujících zejména německé reformované univerzity,¹²⁾ ale i katolickou ve Vídni a jezuitské učiliště v Olomouci,¹³⁾ kde byl v roce 1576 např. imatrikulován Thomas Schiller z N. Jičína, později probošt v augustiniánském klášteře ve Fulneku, nebo v r. 1610 vstoupil na fakultu teologie v Olomouci Georg Wolf, budoucí příslušník řádu augustiniánů ve Fulneku.

b) Příbor — 3 studenti: 1. 1506 Gregorius Stephani de Freyberga. 2. 1523 Caspar Johannis de Friburgio dioc. Olmucensis. 3. 1554 Michael Stephani de Przibor dioc. Olomucensis. Určitá nejistota se správným zařazením, kterou však nelze jednoznačně vyřešit, se jeví u 2. studenta v pořadí, kde Příbor to být může a také nemusí. Větší množství studentů z Příbora máme doloženo až v 17. století na jezuitském učilišti v Olomouci.¹⁴⁾

c) Klimkovic — 1. 1512 Andreas Casparis de Kinigspergk dioc. Olomuncensis. 2. 1513 Georgius Thome de Kynyczbergk dioc. Olomucensis.

d) Jistebník — 1. 1514 Casper Valentini de Stybnyo dioc. Olomuncensis.

Celkem 60 imatrikulovaných studentů ze 7 lokalit okresu z období 1430—1555 bylo zapsáno, prohlédnuty byly krakovské univerzitní matriky z let 1400 — 1575.

Závěrem snad následující shrnutí: univerzita v Krakově, založená polským králem Kazimírem Velikým, byla jako významné středisko středoevropské vzdělanosti cílem studia mnoha scholárů z Čech, Moravy a zejména Slezska. Největšímu zájmu se především ve 2. polovině 15. století a 1. čtvrtině 16. století výhradně katolických studentů těšila fakulta svobodných umění (artistická) — později pojmenovaná filozofickou, jejíž absolutorium bylo předpokladem studia na fakultách ostatních, zejména teologické. A byla to také vynikající úroveň artistické fakulty, která přitahovala studenty z oblastí Krakovu značně vzdálených. Jistě logickým vyústěním bylo, že jak ze slezské části dnešního okresu (Bílovec, Odry, Klimkovic, Jistebník), tak moravských lokalit (Nový Jičín, Fulnek, Příbor) se na dalekou pouť do vzdáleného města na Visle pod Wawelem vydávali nadšení mladí mužové, toužící po vzdělání a získání vysoké kulturní úrovně, adekvátní humanistickým idejím tehdejšího okolního světa. A nejen Krakov se stal jejich cílem — další univerzity v Lipsku, Vídni, Praze, Olomouci a od poloviny 16. století reformovaná učiliště v Německu přijímala ve svých posluchárnách četné adepty právě z oblasti dnešního Novojicka. Pojednání o studentech utrakvistických z tohoto regionu by mělo být prací následující.

Poznámky:

1) Kvalitní analýzu počtu scholárů a celkové zhodnocení významu univerzity pro kulturní vývoj našich zemí přináší hodnotná studie Miroslava Truce „Jagellonská universita a české země v 15. a 16. století“, otištěná v Acta universitatis Carolinae, Tomus V, fasc. 1—2, Praha 1964, str. 135 — 163 jako součást Sborníku příspěvků k 600. výročí Jagellonské university v Krakově. Dále — byť okrajově — se problematiky dotknul F. Šmahel „Přehled českého bádání o renesanci a humanismu“, ČsČH, IX, 1961, J. Macůrek „Čechové a Poláci ve 2. polovině XVI. století (1573—1589)“, Praha 1948 a J. Macůrek — M. Rejnuš „K otázce spisovné češtiny v Polsku v 15. a 16. století“, Slovanské historické studie, IV, 1961. Diskutabilním faktografickým příspěvkem je stať V. Praska „K dějinám školství ve Slezsku I.“, 11. Program českého gymnasia v Opavě, Opava 1894.

2) M. Truc, c. d. str. 140.

3) A. Karbowski „Studia statystyczne z dziejów Uniwersytetu Jagellońskiego 1433/34 — 1509/10“, Kraków 1910; M. Karplukówna „Przynależność terytorialna studentów i profesorów Akademii Krakowskiej z lat 1511—1530“, Kraków 1956. Současně resumé definuje M. Truc, c. d., str. 148, 150 an.

4) J. Muczowski „Statuta nec non Liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonicae ab anno 1402 ad annum 1849“, Krakov 1849.

5) Viz: „650 let města Bílovice“, 1971 — pasáž Adolfa Turka „Vývoj národnostních poměrů v Bílovci“, str. 54.

6) A. Turek, c. d., str. 52 an.

7) A. Turek, c. d., str. 52—53; A. Turek, „Hrad a panství Starý Jičín“, Nový Jičín 1978, str. 66—67.

8) F. Cínek „Matricula Academiae Olomucensis“, Ročenka Cyrilometodějské fakulty bohoslovecké v Olomouci, Olomouc 1929, str. 51.

9) O studentech z Nového Jičína, imatrikulovaných v letech 1503—1506 v Krakově, se zmiňuje I. Hübel „Beziehungen Mährens zu den deutschen Universitäten im 16. Jahrhundert“, otištěno v příloze ZVGMSchl XXX, Brno 1928, 40 str.

10) Detailně viz I. Hübel, c. d., str. 20, 27, 30, 32 — 40.

11) Připomeňte zde, že původně katolická věhlasná univerzita v Heidelbergu, založená 1385 římským falckrabětem a říšským kurfiřtem Ruprechtem II. Falckým, byla koncem 16. a začátkem 17. století známým střediskem nekatolických osobností, humanistických vzdělanců a studovali zde četní příslušníci šlechtických rodů — např. Ladislav Velen ze Žerotína, Amand a Valerius Polanov

tě válka sedmiletá v l. 1756—1763, jež byla vedena mezi Rakouskem a Pruskem opět o Slezsko. Laudon byl na základě osobní žádosti a Kounicova doporučení zařazen v čele chorvatského pluku do Browneova sboru, který zahájil jako první tažení proti pruskému králi. V jeho svazku podnikl Laudon se svým plukem útoky na město Děčín a Hirschfeld, jež mu již na začátku války dopomohly k hodnosti plukovníka. Účinné pronásledování ustupujícího pruského generála Keitha po bitvě u Kolína a následující zdařilé útočné akce proti Prusům mu zajistily generálské distinkce, rytířský kříž a posléze i velkokříž řádu Marie Terezie. Uznávaného úspěchu dosáhl v r. 1758 u severomoravského Domašova přepadem početné pruské vojenské kolony vezoucí zásoby pruskému sboru obléhajcímu Olomouc. Přinutil tím Bedřicha II. nejen k ústupu od Olomouce, nýbrž i k vyklizení Čech. K této úspěšné operaci, za níž byl jmenován podmaršálem, připojil v říjnu téhož roku svou velkou zásluhu na přesvědčivém vítězství u Hochkirchu, za něž se mu dostalo dědičného šlechtického titulu říšského a rakouského barona s inkolátem a statku Malé Bečváry jako daru od samotné císařovny.⁴⁾ K Laudonovým oslnivým úspěchům v sedmileté válce patří především vítězství nad Bedřichem II. u Kunersdorfu poblíž Frankfurtu n. O., dosažené v součinnosti s ruskými vojsky, avšak v zápětí nerozhodností ruského generála Saltykova vážně zpochybněné. Po tomto úspěchu následovalo Laudonovo povýšení na polního zbrojmistra. Ruská carevna Alžběta jej obdarovala vzácným kordem. V r. 1760 po porážce pruské armády u Landshutu a po obsazení Kladska Laudon utrpěl nečekanou porážku u Lehnice. Přispěl k ní bezpochyby svou netečností i generálové Daun a Lacy, kteří byli favority vídeňského dvora. Laudon podrobil jejich nerozhodnost a vyčkávací taktiku ostré kritice a veřejně se od jejich způsobu vedení války distancoval. Překvapivé dobytí pevnosti Svídnice mu sice získalo přízeň a sympatie nejvyšších míst, avšak jeho spory s generálem Daunem se v dalším průběhu sedmileté války vyhroutil natolik, že v r. 1762 odmítl jeho válečné plány i převzetí samostatného velení. Po skončení této války nepřiznivým mírem v Hubertsburku v r. 1763, jenž s konečnou platností potvrdil ztrátu hospodářsky vyspělého Slezska, Laudon odešel do ústraní, neboť rozhodující vliv na řízení vojenských záležitostí Rakouska drželi dále ve svých rukou jeho rivalové Daun a Lacy. A tento stav trval v nezměněné podobě i za Josefa II., jemuž byl od r. 1765 jako spoluvládci císařovny svěřen vrchní dozor nad rakouskou armádou. Laudon byl sice za své zásluhy poctěn členstvím v dvorské vojenské radě a jmenován vojenským velitelem na Moravě, avšak výrazněji nastoupil do popředí až v souvislosti se vznikem války o dědictví bavorské v l. 1778—1779. Byl tehdy postaven v hodnosti polního maršála do čela výpravy proti bavorskému princovi Jindřichovi, která však byla ukončena bez vážnějšího válečného střetu. Za neúspěchů Rakouska ve válce s Turky v r. 1788 mu bylo nakonec svěřeno velení nad vojskem proti Turkům. Po několika úspěšných střetech s tureckými vojsky dobyl v říjnu 1789 město a pevnost Bělehrad. Za tento jedinečný úspěch se mu dostalo ve Vídni triumfálního uvítání. A když vyvstalo vzápětí nebezpečí nového konfliktu s Pruskem, svěřil mu Josef II. vrchní velení i v tomto připravovaném tažení. Laudon se přes pokročilý věk a špatný zdravotní stav ujal i tohoto úkolu s neobyčejnou houževnatostí. Stanul konečně i na vrcholu své vojenské kariéry, neboť byl jmenován vrchním velitelem všech rakouských vojsk. A v této vysoké hodnosti uprostřed horečných příprav na novou válku s Pruskem jej 14. července 1789 zastihla v Novém Jičíně smrt, za jeho inspekce vojenských postavení a opevnění rakouské armády podél moravskoslezské hranice s Pruskem. Z tohoto důvodu se město Nový Jičín stalo od konce června Laudonovým velitelským stanovištěm. Zde také po jezdecké prohlídce opevnovacích prací v okolí Jakubčovic a Hradce n. M. na blízkém Opavsku, nazývaných dodnes Laudonovy šance, náhle onemocněl. Akutní stěvná zánět vyžadoval bezodkladný chirurgický zákrok,

kteřý však nebylo možno provést pro nedostatek vhodných chirurgických nástrojů. Když se je podařilo dopravit kurýrní poštou z polní nemocnice v Olomouci, bylo již pozdě.

Zesnulý maršál byl po pietním aktu za přítomnosti generálů a důstojníků svého štábu za nejvyšších poct veřejných činitelů a svého vojska a za hlaholu zvonů odvezen čtyřspřežím z Nového Jičína do Hadersdorfu u Vídně, kde byly jeho ostatky uloženy do rodinné hrobky.

Tak se skončila životní dráha jednoho z nejvýznamnějších rakouských vojevůdců, který se svými vojenskými schopnostmi, svou statečností a železnou odvahou napsal natrvalo do dějin rakouského i evropského vojenství.

1) Viz B. Indra, Generál Laudon v novojičínských matrikách, VSONJ sv. 30. s. 69—70.

2) V. Zifreund, Warum Feldmarschal Laudon in Neutitschein sterben musste, Heimatfreude, 2. sv., s. 127—128.

3) J. Kunisch, Feldmarschall Laudon (Jugend und erste Kriegsdienste), Archiv für österreichische Geschichte sv. 128/3-Österreichische Akademie der Wissenschaften-Philosophisch-historische Klasse, Wien 1972, s. 14—39, 57—63.

4) Viz Laudonův životopis, Ottův slovník naučný, díl 15, Praha 1900, s. 715—16.

BESKYDSKÉ DIVADLO V NOVÉM JIČÍNĚ

Karel Chobot

V historii národů sehrávalo a sehrává významnou a nezastupitelnou roli divadlo. Stává se vlastně obrazem života země, doby a s tím souvisejících politických, sociálních, ekonomických a esteticko-etických skutečností. Proto je archivní fond Beskydského divadla v Novém Jičíně¹⁾ tak důležitým pramenem k poznání historického a kulturního vývoje regionu v širším záběru, tedy nejen Novojičínska, ale také Hranic, Valašského Meziříčí, Frenštátu p. R., Rožnova p. R. . . Všude tam Beskydské divadlo zajíždělo a působilo, ať již jako družstvo se sídlem v Hranicích v období fašistické poroby německými okupanty, či později od roku 1947 jako divadlo novojičínské při budování české kultury města a okolí. Fond dokumentuje nezlomnou vůli českého národa v těžkých okamžicích fašismu, jeho touhy po českém slově. Zároveň zobrazuje další etapu českého divadla v bývalém německém městě Novém Jičíně a blízkém okolí v období budování lidově demokratického a socialistického státu. Beskydské divadlo mělo značný vliv na rozvoj zájmové umělecké činnosti, především v ochotnickém divadelnictví a recitaci. Mnozí herci spolupracovali s dalšími amatérskými soubory, jako byl pěvecký sbor Za mír, později Ondráš nebo symfonický orchestr vedený Jaroslavem Štindlem. Se souborem divadla pohostinně vystoupili významní herci pražských a brněnských divadel (viz příloha). Naopak, jiní herci, kteří zde začínali, patří dnes mezi přední české umělce, jako např. Rudolf Jelínek. A nejen herci. Z výtvarníků jmenujme především šéfa výpravy z období okupace Ladislava Vychodila, který po osvobození působil jako šéf výpravy v Národním divadle v Bratislavě. Z režisérů se nejvíce

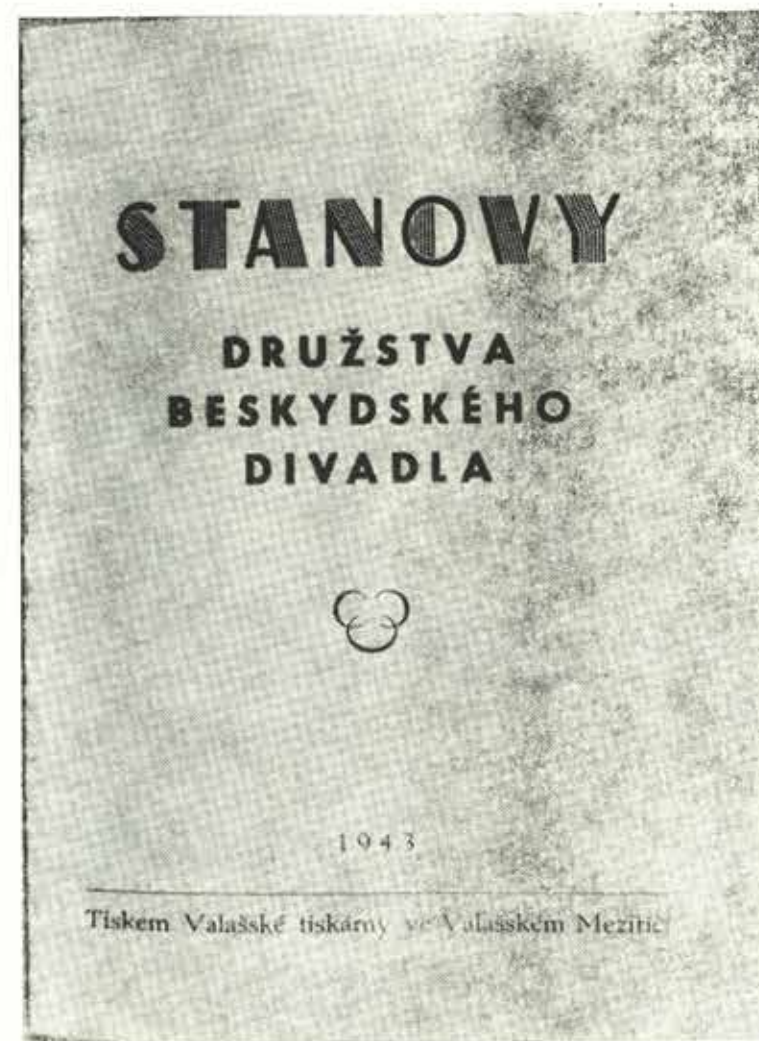
na práci divadla podíleli Vladislav Hamšík, Jaroslav Malík, Karel Novák, Stanislav Stránský, Radúz Chmelík, Oldřich Lukeš, Milan Pásek a Rudolf Walter. Neméně významná je i ta skutečnost, že název divadlu doporučil v jeho začátcích Petr Bezruč a jazykovědec František Trávníček. Je tedy archivní fond Beskydského divadla významným příspěvkem k poznávání kulturního povědomí regionu a zároveň vývoje českého divadelnictví. Z těchto důvodů, aby mohl sloužit veřejnosti, byl fond archivně zpracován²⁾, i když některé diplomové práce vznikly ještě před jeho uspořádáním³⁾. Pro úplnou informaci je třeba říci, že archivní fond Beskydského divadla v Novém Jičíně je souhrn písemností v časovém rozmezí celého aktivního působení původce, tedy z let 1942–1963. Jde o poměrně dobře dochovaný materiál i co do celistvosti, i když nepříznivé okolnosti válečných událostí, pozdější stěhování z Hranic do Nového Jičína i nevhodné uložení písemností po ukončení činnosti Beskydského divadla u Stálé divadelní scény v Novém Jičíně jako nástupce vykonaly své. Bohužel, i přes bohatost dokumentů, chybí mnohé písemnosti dokumentující umělecký růst divadla, aby byl obraz činnosti úplný. Přesto fond svou specifickou archivní řečí vypovídá velmi živě o kulturním a divadelním dění uvedených let a jeho význam, jak již bylo výše naznačeno, je evidentní.

Zamýšleli se nad Beskydským divadlem, je nutné rozlišit dvě fáze jeho vývoje: vznik a existenci v době okupace a po osvobození Československa spojeckými armádami. Ačkoliv divadlo vzniklo v Hranicích, tedy mimo současný region, přesto se jeho činnost regionu týkala. Jak dále uvidíme, zajíždělo divadlo do obcí a měst, která k dnešnímu okresu patří. Mezi zakládající a činné členy patřili občané z míst současného Novojičínska⁴⁾. Hovoříme-li o prvním období existence divadla v období okupace, je nutné si uvědomit, že se stalo základem jeho pozdějšího vývoje, tradic jeho lidovosti v nejpokrokovějším slova smyslu.

Politické události roku 1938 se promítly do české divadelní kultury velmi negativně. Podmínky pro divadelní práci se dále zhoršily vpádem německých vojsk do českých zemí 15. března 1939 a vytvoření fašistického režimu okupantů, jehož formálním výrazem se stal tak zvaný Protektorát Čechy a Morava. Když pak v září 1939 byla německými fašisty rozpoutána II. světová válka, vzrostly tím zákonitě i obtíže našeho divadelnictví⁵⁾. Je známo, že o konečném osudu českého národa, stejně jako o osudu českého divadla měli nacisté zcela jasnou představu: s existencí národa asi s jeho uměním v budoucnosti nepočítali. Ohled na současnou vojenskopolitickou situaci nedovolil likvidovat české divadlo naráz, ale mělo se tak stát postupně selekcí těch částí jeho organismu, jejichž působení se jevílo jako nejvíce škodlivé. Na druhé straně hodlali nacisté využít divadelnictví jako dočasného nástroje „pacifikace“ a ideologické převýchovy českého člověka. A tak sice systematicky rozrušovali jeho organizační základnu, ale zároveň nebránili tomu, aby rozvíjelo v určitém přesně stanoveném rámci svou činnost. Šlo-li o takový druh divadelní činnosti, který podobně jako sport, rekreace a jiné zábavy usměrňoval pozornost českých lidí od základních společenských a politických problémů k problémům okrajovým, divadelní aktivitu nejen tolerovali, ale omezenou mírou dokonce i podněcovali.

Je tedy jasné, že za těchto okolností stály v podstatě před českými divadelníky té doby dvě možnosti: buď resignovat na publicitu a umlknout, anebo pokračovat v činnosti a podstoupit všechna rizika, která působením v takových podmínkách nutně přinášela. Čeští divadelníci si z těchto dvou možností zvolili tu druhou. A tak se stalo, že v obsazených zemích i po 15. březnu 1939, až do 1. září 1944, kdy okupanti provoz většiny divadel zastavili, český divadelní život neustal.

Na Moravě se za okupace zrodil nový, progresivní divadelně organizační útvar, družstevní krajová divadla. Činnost těchto divadel se nejdříve opírala o soukromou koncesi. Podnikatelem nebyl již jednotlivec, ale družstvo. Členy byly různé

Stanovy Beskydského divadla, 1943

Foto Jan Číp, 1990

kulturní instituce a jejich prostřednictvím vlastně všichni obyvatelé kraje. Divadla měla sice stálá sídla v promyšleně zvolených střediscích kraje, z nichž vyjížděla do jednotlivých štací, ale nepatřila jenom jim. Proto také premiéry střídala v různých místech regionu. Jedním z těchto krajových divadel bylo od října 1940 Horácké divadlo v Třebíči, další pak právě Beskydské divadlo, v té době se stálým sídlem v Hranicích na Moravě. Zrodilo se v atmosféře a obecných politických podmínkách shora uvedených jako lidový divadelní soubor, jehož jádrem byli především ochotníci. Vzniklo z touhy po mluveném českém slově v těžkých protektorátních dobách. Divadlo sehrálo opět jednou pozitivní roli v uvědomování lidí. Působilo na ně jako posel naděje konce fašistické poroby.

Z pohledu správního vývoje rozeznáváme v historii Beskydského divadla tři časová období:⁹⁾

1. Přípravný výbor pro zřízení družstva Beskydského divadla v letech 1942–1944, kde je charakteristickou skutečností koncese na cizí jméno na počátku, vlastní koncese a uzavření divadla na konci.
2. Družstvo Beskydského divadla v letech 1945–1948, sídlící od roku 1947 v Novém Jičíně.
3. Zestátněné divadlo při MNV v Novém Jičíně v období 1948–1963.

Přípravný výbor pro řízení družstva Beskydského divadla vznikl v listopadu 1942⁷⁾ a vzápětí podal návrh stanov zemskému úřadu v Brně, žádost o jejich schválení a udělení koncese. Než zemský úřad schválil stanovy⁸⁾ (stalo se tak výnosem zemského prezidenta moravského v Brně 29. července 1943⁹⁾) a než divadlo získalo vlastní koncesi¹⁰⁾ (29. 7. 1943, na jméno MUDr. Bohumír Sanetřík), hrálo na koncesi divadelního ředitele Miloše Cimbálíka¹¹⁾. Divadlo zahájilo provoz představením hry Václava Klimenta Klicpery Divotvorný klobouk dne 19. prosince 1942 v Hranicích¹²⁾. Povolení vydal okresní úřad v Hranicích. Na jaře 1943 došlo ve vedení divadla k změnám. Ředitel Miloš Cimbálík byl vystřídán ředitelem Moravského lidového divadla v Brně Oldřichem Lukešem. Na jeho koncesi byl provoz udržován až do získání již zmíněné vlastní koncese. Činnost Beskydského divadla byla zastavena dnem 1. září 1944 a herci totálně nasazeni.¹³⁾

Zajímavý je organizační statut družstva Beskydského divadla¹⁴⁾. Byl dán jeho stanovami, které byly zbudovány na principu samosprávy. Nejvyšším správním činitelem byla valná hromada, která svěřovala vedení vlastní spolkové agendy a správy divadla voleným správním a dozorčím orgánům: výboru, předsednictvu, revidujícímu výboru, provozovacímu výboru a pracovním komisím. Výbor byl zastupujícím správním orgánem valné hromady, jehož užší správní jednotkou bylo předsednictvo. Revidující výbor byl ustaven přímo valnou hromadou a bděl nad řádným hospodařením divadla a spolku. Provozovací výbor tvořil předseda a jednatel družstva, předseda dramaturgické komise a intendant. Úkolem bylo vést běžnou agendu družstva a řídit provoz divadla. Místní odbory jako pomocné a správní orgány družstva byly utvořeny všude tam, kam divadlo pravidelně zajíždělo. V menších zájezdových místech, navštěvovaných nepravidelně, byli ustanoveni divadelní důvěrníci.

V čele provozu divadla, který byl oddělený od vlastní spolkové správy, stál zmíněný provozovací výbor, řídící vlastní provoz divadla prostřednictvím finanční a dramaturgické komise. Zmocněnci těchto komisí, intendant a předseda dramaturgické komise (jímž byl po celé období okupace Vladislav Hamšík), úzce spolupracovali s ředitelem a uměleckým šéfem divadla při plnění stanovených provozních programů. Oba byli funkčně přímo zapojeni do vnitřního provozu divadla, v němž iniciativně uplatňovali vůli družstva a ovlivňovali obě provozní složky divadla: uměleckou a technicko-administrativní. Šéf uměleckého provozu měl k provádění uměleckého programu k dispozici dramaturga, výtvarníka, režisérský sbor a umělecký soubor. Technicko-administrativní stránku provozu divadla řídil ředitel prostřednictvím tajemníka, administrativního a technického personálu a zaměstnanců dílen. Na zřeteli měl zejména uměleckou a hospodářskou prosperitu divadla a zastupoval družstvo vůči úřadům jako jeho zmocněnec. Obě složky se vzájemně doplňovaly a úzce spolupracovaly. „Výpadovou“ stanicí družstva Beskydského divadla bylo město Hranice, kde také byly administrativní kanceláře, zkušebny, dílny a skladiště. Rekvizity se přepravovaly nákladním autem.

R. Walter v roce 1955
Reprofoto Jan Číp, 1990

Členy družstva Beskydského divadla lze rozdělit do čtyř skupin:

- 1) členové činní s ročním příspěvkem od 10,— K výše
- 2) zakládající s příspěvkem 1 000,— K jednou provždy a 50,— K ročně,
- 3) čestní, které za zvláštní zásluhy jmenovala valná hromada,
- 4) tzv. divadelní obec družstva Beskydského divadla, kde byly sdruženy obce.

Nejvíce zakládajících a činných členů družstva Beskydského divadla¹⁵⁾ pocházelo z obcí Valašské Meziříčí, Frenštát p. R., Rožnov p. R., ale také z Brna, Brodku, Bučovic, Drahotuš, Holešova, Jablůnky, Lichnova, Lipníku n. B., Luhačovic, Mořkova, Olomouce, Ostravy, Prahy, Písecká, Přerova, Starého Města, Trojanovic, Uherského Brodu, Velkých Karlovic, Vsetína. Přispívající členové Beskydského divadla pocházeli z obcí Brňov, Bystřice p. H., Černotín, Hostašovice, Hrabůvka, Hranice, Hustopeče n. B., Janovice, Jarcová, Juřinka, Krásno n. B., Ostrava, Poličná, Valašské Meziříčí, Veřovice, Veselí, Zašová.

Dramaturgie Beskydského divadla¹⁶⁾ byla v období druhé světové války určována nejen početností a vyspělostí herců, zkušeností režisérů, ale i technickým vybavením začínajícího divadla. Navíc šlo o oblastní scénu, jejíž soubor střídal téměř denně jeviště různých rozměrů a vybavení. Denní cestování i do značných vzdáleností si vyžádalo mnoho hodin času. V neposlední řadě je nutné vzít v úvahu tvrdou realitu tzv. „Protektorátu“ s podstatně omezenou možností výběru divadelních her. Němečtí fašisté vyloučili rozsáhlé oblasti mnoha národních dramaturgií z východu i západu, nepřipouštěli hry pokrokových dramatiků nebo autorů, jejichž původ neodpovídal nacistickým představám o tzv. „čistě rase“. A tak se sahalo k české klasice, k dílu takových autorů, jakými byli V. K. Klicpera, J. K. Tyl, J. Vrchlický, bratři Mrštíkovi, L. Stroupežnický, F. Šrámek, V. Dyk, ale také W. Shakespeare a H. Ibsen. Beskydské divadlo se snažilo uvádět rovněž regionální hry, např. Sluneční paseku od A. J. Urbana, nebo hru ze života na Valašsku nazvanou Horská srdce, kterou podle povídek Metoděje Jáhna připravil Jaroslav Malík. Celkem bylo za prvé období Beskydského divadla nastudováno 52 her, což představovalo 773 vlastních představení v 57 městech a vesnicích. Tato představení zhlédlo 263 000 platících diváků. Z pohledu současného novojičínského okresu nejčastěji účinkovalo Beskydské divadlo v tomto období ve Frenštátě p. R. a v Lichnově, v roce 1944 navíc vystoupili členové divadla několikrát v Hodslavicích¹⁷⁾.

Po osvobození Československa se sešli 18. května 1945¹⁸⁾ vedoucí družstva Beskydského divadla a zahájili přípravy pro obnovu divadelní činnosti. Byli to mimo jiné F. Benoni, S. Stránský, O. Hradecký a J. Malík, kteří 28. 5. 1945 utvořili první revoluční závodní radu Beskydského divadla. Na divadelní koncese již hrát nešlo, protože byly výnosem ministerstva školství a osvěty zrušeny. Předsedou závodní rady byl zvolen herec František Benoni, provozním ředitelem byl ustanoven dosavadní intendant František Kovář. Soubor měl nyní deset herců, tři techniky a jednu administrativní sílu. První poválečná premiéra byla provedena 23. června 1945 a to hra F. X. Šaldy Dítě v režii S. Stránského. Činnost závodní rady měla být skončena výnosem ministerstva školství a osvěty ze dne 27. 8. 1945 a provozovatelství se mělo opět ujet družstvu Beskydského divadla. Situace ale nebyla vyřešena, a tak byl provozní ředitel vybaven plnými mocemi. Tento stav trval až do 27. září 1947, kdy se konala první poválečná valná hromada. Uměleckým vedoucím byl Beskydským divadlem navržen a ministerstvem školství a osvěty schválen dosavadní předseda dramaturgické komise družstva V. Hamšík¹⁹⁾. V té souvislosti je si třeba uvědomit, že význam závodní rady se nezměnil a přetrvával až do období postválečného divadla, kdy převzal novou revoluční funkci.

Po okupaci hledalo divadlo nové stálé místo. Uvažovalo se o Vsetíně, Valašském Meziříčí, ale nakonec zvítězil Nový Jičín se stávající budovou společenského domu s jevištěm²⁰⁾. Budova, která byla vystavěna pro reprezentaci německé novojičínské velkoburžoazie a byla svědkem jejich nacionální rozpínavosti, bude nyní sloužit české kultuře, v jejích zdech bude promlouvat české slovo. Beskydské divadlo vstoupilo do druhé, neméně významné etapy svého vývoje: začalo působit ve městě po odsunu Němců nově osídlovaném. Z Hranic do Nového Jičína přesíd-

Program ke hře Věra Lukášová

Foto Jan Číp, 1990

lilo v roce 1947. Sezóna byla zahájena 1. září 1947 provedením hry Bezděchova Baron Görtz v režii V. Hamšíka.

Kde všude nyní Beskydské divadlo hrálo, kam zajíždělo?²¹⁾ Výnos ministerstva školství a osvěty z 27. 7. 1947²²⁾ určil oblastním divadlům provozovatele a stanovil herní obvody. Beskydskému divadlu byly přiřčeny okresy Hranice, Valašské Meziříčí, Nový Jičín a Místek. Ztratilo místa okresu Vsetín a Holešov, kam za okupace často zajíždělo a kde po osvobození mělo pochopitelně silné divácké zázemí. A tak výnosem ministerstva školství a osvěty z 18. 8. 1947²³⁾ došlo k úpravě a rozšíření herního obvodu o okresy Vsetín a Holešov. Zdánlivě se tedy vše vyřešilo, ale jen do nové správní reformy v roce 1949. Ovšem předtím ještě nastal další významný mezník v historii Beskydského divadla. V roce 1948 dochází k zestátnění divadla po vydání divadelního zákona a zrušení družstva Beskydského divadla. Provozovatelem se stává MNV v Novém Jičíně, tedy dříve, než tak obecně stanovil ministerský výnos v roce 1949 pro všechna oblastní divadla²⁴⁾. Po správní reformě v roce 1949 dochází opět ke změně zájezdové oblasti a Beskydskému divadlu jsou určeny okresy Frenštát p. R., Místek a Nový Jičín²⁵⁾. Tato rozdělení nezůstalo konečné. Divadlo se bránilo a začalo okamžitě vyjednávat se sousedními oblastmi z Gottwaldovska a Opavska, později i Olomouce, jednání skončilo dohodou a postoupením některých měst a obcí, v nichž mělo Beskydské divadlo již několik let divácké zázemí. Přesto muselo divadlo hledat další zájezdová místa, zintenzivnit provoz, objevovat nová působiště. Soubor Beskydského divadla se tak stával nositelem kultury i v malých obcích. Zpočátku hrával ve všech místech, kde alespoň

bylo jeviště. Někde se ovšem pro zcela nevyhovující technické podmínky uskutečnilo pouze jedno představení. Průměrně hrávalo divadlo během sezóny na čtyřiceti místech²⁶). V rámci kulturní výměny mezi divadly vystupovalo pohostinsky v sousedních oblastech a na oplátku vítalo na své scéně soubory olomouckého, opavského a ostravského divadla²⁷).

Práce v Beskydském divadle byla velmi namáhavá. Vezmeme-li v úvahu několikahodinové denní zkoušky, každodenní zájezdy, časové ztráty na cestách, nevyhovující dopravní prostředky, nedostatečné vybavení šaten v zájezdových místech, nedostatek základního technického vybavení, jeviště různých velikostí, vidíme, jak velmi byli herci fyzicky i psychicky zatíženi, kolik obětavosti, trpělivosti a nadšení přinášeli své profesi, svému povolání.

V poválečném období se v čele divadla ve funkci uměleckých vedoucích vystřídala celá řada osobností: Vladislav Hamšík, Karel Novák, Milan Pásek, Rudolf Walter, Pravoš Nebeský, Miloslav Doležal a Vladimír Tyřil²⁸). Činoherní soubor divadla byl různorodý. Byli zde herci, kteří stáli u vzniku Beskydského divadla, a herci, kteří sem přišli po obnovení jeho činnosti v roce 1945. Zkušeni, obětaví, většinou bez odborného vzdělání, dříve působící u různých divadelních společností. Byli zde rovněž začátečníci, pro které bylo Beskydské divadlo místem prvního angažmá. Další část souboru tvořili bývalí členové hereckých ochotnických spolků. S příchodem Karla Nováka v roce 1949 posílila soubor skupina mladých herců s odborným vzděláním. Věkový průměr souboru byl tedy nízký, scházeli starší, zkušeni herci. V této situaci je zásluha prvních uměleckých vedoucích, především pro roce 1949 Karla Nováka, že se z různorodého kolektivu postupně vytvářel jednolitý celek²⁹).

V celkovém hodnocení Beskydského divadla bychom ale rozhodně neměli opomenout poválečné období, kdy byl uměleckým ředitelem Vladislav Hamšík. Pod jeho vedením si divadlo kladlo úkoly, na které by si stěžil troufla málokterá oblastní scéna. Finančně bylo závislé na příjmech z představení a na družstvu, je tím větší Hamšíkovou zásluhou, že nepodlehlo komerci. Repertoár byl náročný a různorodý, jak vyplývá z dochovaných archivních dokumentů, i když se poněkud zapomínalo na klasiky českého dramatu. V celkovém poměru nezabírala jejich díla tolik místa, kolik by si zasloužovala. Divadlo mohlo být s návštěvností celkem spokojeno. Ke konci období už nedokázalo udržet takový kontakt s obecním, který by vylučoval poloprázdná hlediště. Situace byla ovlivněna politickým klimatem, úkol nově naplnit hlediště, vychovat diváka, teprve čekal na splnění. Po Únoru 1948 se uzavírala jedna kapitola historie divadla a začínala druhá.

V této době přichází z Brna do novojičínských podmínek Karel Novák³⁰), výborný mladý režisér, schopný organizátor, plný elánu a zápalu pro nové úkoly divadelnictví. Že šlo v osobě Karla Nováka o osobnost významnou v celém dvaceti-letí činnosti Beskydského divadla, to dokládají úspěchy divadla v době jeho působení. Především se divadlo soustředilo na prvořadý úkol – nově zaplnit hlediště, což zdaleka nebylo jednoduché a lehké. Starý kádr návštěvníků středních vrstev prošedl, navíc nebyl dostatečnou oporou ve změněných společenských podmínkách. Muselo být co nejdříve vychováváno obecní nové. Tím, že divadlo změnilo i zájezdovou oblast a hrálo se více i na vesnicích, došlo ke změně i ve struktuře diváků, neboť do divadla přicházeli lidé z obcí nově osídlených po odsunu Němců. Tito obyvatelé se vlastně mnohdy poprvé setkali s profesionálním divadlem, což muselo mít vedení na zřeteli. Divadlo rovněž pochopilo, že jde především o mladého diváka, a tak byla zavedena žákovská představení a představení pro vojáky, a pro ty nejmenší vznikla maňásková scéna³¹). Divadlo začalo vydávat vlastní časopis *Beskydák*³²), i když jen krátkou dobu. Pro Novojičínské zavedlo předplatné, herci se při různých příležitostech³³) rozjížděli do podniků s kulturními úder-

kami. Úsilí nezůstalo bez výsledků. Zájem o představení Beskydského divadla postupně rostl, stávalo se nepostradatelným v kulturním životě celé oblasti, devadesátí i víceprocentní návštěvnost byla častá. Divadlo patřilo např. v roce 1952 mezi nejnavštěvovanější v celé republice, úspěšná byla Nováková inscenace *Vstanou noví bojovníci a především Mladá garda*, se kterou v roce 1953 zvítězil v Divadelní žatvě. Vůbec by bylo záslužné zhodnocení celého období po stránce umělecké³⁴). Jednotlivými sezónami Nováková období se zabývala ve své diplomní práci Helena Vodová³⁵) a snad se s jejím hodnocením setkáme i na stránkách našeho časopisu.

Takových výsledků by nebylo dosaženo bez nadšené práce celého kolektivu, ale rovněž ne bez externích spolupracovníků divadla, kterým musí být rozhodně věnována alespoň zmínka. Sídliili v jednotlivých místech a starali se o propagaci, byli jakýmisi agenturními vyslanci Beskydského divadla. Podobně měli pomáhat kulturní referenti jednotlivých závodů, leč jejich pomoc byla nárazová. Nelze také zapomenout na v té době rozšířené diskuse s obecním po představeních. Přesto zůstávalo v těchto letech ke svému divadlu chladné obyvatelstvo sídelního města Nového Jičína. Přes snahu Beskydského divadla, se nepodařilo rozvinout srdečný vztah mezi jevištěm a hledištěm. Snad právě podstata bývalého poněkud čeného města, nedostatečná česká kulturní tradice (už jen ve srovnání s poměrně malým Frenštátem pod Radhoštěm, který je diváckým pilířem Beskydského divadla a divadelnosti dodnes), sociální nekompaktnost obyvatelstva byla příčinami tohoto stavu. Možná právě zde je počátek pozdějších neshod, vrcholcích v roce 1963 rozpuštěním divadla.

Karel Novák odchází v roce 1953 do Pardubic. Jeho nástupci Milanu Páskovi se podařilo udržet dosaženou úroveň divadla. Po jeho odchodu se však žádnému z následujících uměleckých ředitelů nepodařilo udržet divadlo na úrovni doby Karla Nováka³⁶). Stále více se začaly projevovat finanční těžkosti. A tak v jubilejní dvacáté sezóně své existence bylo Beskydské divadlo zrušeno. Míra malé vzájemné tolerance byla dovršena. Soubor se s novojičínskou veřejností rozloučil 30. června 1963 satiricky vyhocenou hrou Vladimíra Majakovského *Sprcha*. Beskydské divadlo vystřídala nová organizace, Stálá divadelní scéna, jež byla zřízena k 1. říjnu 1963, aby organizovala zájezdovou činnost divadel z jiných měst a vedla ochotnickou činnost v Novém Jičíně³⁷). Stálé profesionální divadlo v Novém Jičíně přestalo existovat. Na jak dlouho? Uvidíme. Možná nově opravovaná budova bývalého Beskydského divadla a nynějšího sídla Stálé divadelní scény napomůže novému hledání amatérského souboru k profesionalitě, možná se objeví skupina nadšených absolventů divadelní fakulty a budou chtít vytvořit nové družstvo. Možná už brzy budem mít v Novém Jičíně opět své divadlo.

Přílohy:

1) Významní hosté na scéně Beskydského divadla do r. 1954

- 1943: Rudolf Walter, režisér Zemského divadla v Brně, pohostinsky režíroval hry: Urban, Sluneční paseka; Skoch, Naše babička; Valentová, Lidičky; Neff, Pokušitel.
Marie Waltrová, členka Zemského divadla v Brně, hostovala v hrách: Skoch, Naše babička, Valentová, Lidičky.
1944: Marie Glázrová, Jiřina Štěpničková, Jiří Dohnal, Jaroslav Vojta, členové Národního divadla v Praze ve hře bratří Mrštíků Maryša, Zdeňka Gräfová, členka Zemského divadla v Brně. V tutulní roli Schachtovy hry Případ herečky Andersenové,

Jaroslav Vojta,

člen Národního divadla v Praze, v roli Bláhy Stroupežnického Naši furianti.

- 1945: **Aleš Podhorský**, režisér Národního divadla v Praze, režie her Tyl, Kutnohorští havíři; Stroupežnický, Naši furianti.
- 1946: **Aleš Podhorský**, režie her Suchovo-Kobylin, Svatba Krečinského; Shakespeare, Mnoho povyku pro nic.
- 1948: **Soubor ruských umělců z Prahy**, umělecké vedení Pavlov, pohost. hra Such.-Kobylin, Svatba Krečinského.
- 1949: **The Theatre Workshop z Manchesteru**, dvě pohost. představení, **Marta Kučírková**, členka Státního divadla v Brně, ve hře G. Zapolské Morálka paní Dulské.
- 1950: **VI. Jirousek**, režisér Státního divadla v Brně, režie hry Štech, Svatba pod deštníky.
- 1951: **Alena Kreuzmanová**, členka Divadla státního filmu v Praze, v roli Zuzanky v Beaumarchaisově Figarova svatba.
- 1954: **Vlasta Fialová**, členka Státního divadla v Brně, v titulní roli Tylovy hry Lesní panna. **Miroslava Jandeková**, prof. JAMU v Brně, v roli Lídy Kovalové v Kornejčukově hře Chirurg Platon Krečet; v roli Olivie v Shakespearově hře Večer tříkrálový.

2) Přehled uměleckých vedoucích Beskydského divadla

- Miloš Cimbálník, 1942–1943,
Oldřich Lukeš, 1943–1944,
Vladislav Hamšík, 1945–1949,
Karel Novák, 1949–1953,
Milan Pásek, 1953–1954,
Rudolf Walter, 1954–1955,
Pravoslav Nebeský, 1955–1956,
Miloslav Doležal, 1956–1959,
Vladimír Tyřl, 1959–1963.

Poznámky:

- 1) Okresní archiv Nový Jičín (dále OA Nový Jičín), fond Beskydské divadlo Nový Jičín 1942–1963 (dále fond B. D. N. J.).
- 2) Fond hrubě roztřídil v letech 1976–1978 Jaroslav Šindl za pomoci brigádnic Libuše Panáčkové a Heleny Vodové. K inventarizaci OA přistoupil až v letech 1985–1985, kdy fond uspořádala a zinventarizovala Miroslava Karlíková. Inventář sestavil a úvodem opatřil Karel Chobot. Ke dni uspořádání, 31. 12. 1985, čítá fond 45 úředních knih a 138 kartonů aktového materiálu.
- 3) Vodová Helena, Beskydské divadlo a jeho kulturně výchovné působení v regionu v období budování socialismu (v letech 1949–1953, za vedení Karla Nováka). Olomouc 1977. Panáčková Libuše, Beskydské divadlo a jeho kulturně výchovné působení v regionu do roku 1949. Olomouc 1977.
- 4) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. číslo 1, kniha členů Beskydského divadla 1944–1946.
- 5) Obecný historický výklad politické, ekonomické a ideologické situace našeho divadelnictví té doby podává publikace Dějiny českého divadla IV., Praha 1983.
- 6) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., úvod inventáře.
- 7) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 13, pamětní zápis.
- 8) Tamtéž, inv. č. 8, stanovy družstva B. D.
- 9) Výnos zemského presidenta moravského v Brně ze dne 29. 7. 1943, č. Z1 53 621 - I/1 1943.
- 10) 29. 7. 1943, čj. 53 621/141.
- 11) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 6, smlouva s M. Cimbálníkem.
- 12) Tamtéž, inv. č. 15, pozvánka na zahájení.
- 13) Tamtéž, inv. č. 22, zastavení činnosti.
- 14) Organizační statut je zveřejněn v brožuře Krajské divadlo, kterou sestavil Vladislav Hamšík v r. 1944 v Hranicích, a která je součástí fondu B. D. N. J., inv. č. 28.
- 15) Viz poznámka č. 4.

- 16) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 4, Kronika Beskydského divadla 1943 – 1944.
- 17) Tamtéž, inv. č. 2, 3 – knihy odehraných představení ve formě diáře, 1943, 1944.
- 18) Tamtéž, inv. č. 29, 48, 56, znovuotevření.
- 19) Vladislav Hamšík byl schválen ministerstvem školství a osvěty jako umělecký vedoucí Beskydského divadla se zpětnou účinností od 1. září 1945.
- 20) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 53, 54, předání budovy.
- 21) Tamtéž, inv. č. 43, 47, zájezdová oblast.
- 22) Výnos ministerstva školství a osvěty čj. 152 227/45-11/2 z 27. 7. 1947.
- 23) Výnos min. školství a osvěty č. j. 153 187/45-11/2 z 18. 8. 1947.
- 24) Výnos ministerstva školství, věd a umění č. 813 ze dne 16. 5. 1949 s přílohami: vzor statutu krajských (městských) oblastních divadel, vzor instrukce pro ředitele a administrativní správu divadel.
- 25) Výnos ministerstva školství, věd a umění č. 599 ze dne 13. 4. 1949 o úpravě divadelní činnosti v českých krajích.
- 26) Celkový přehled obcí zájezdové oblasti Beskydského divadla v letech 1943–1963 dokumentují dochované materiály organizačního zajištění činnosti a propagace v jednotlivých místech abecedně seřazených v citovaném fondu B. D. N. J., inv. č. 84, kartony 13–18.
- 27) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 85, pohostinná vyst.
- 28) Viz příloha č. 21
- 29) Celkový přehled o personální situaci Beskydského divadla lze zjistit z osobních spisů: OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 89, karton 27–32.
- 30) Vladislav Hamšík odešel jako umělecký vedoucí do Divadla Zdeňka Nejedlého v Opavě v sezóně 1949/1950. Karel Novák, do té doby režisér Zemského národního divadla v Brně a profesor na dramatickém oddělení brněnské konzervatoře, nastoupil v Novém Jičíně na počátku sezóny 1949/1950 na vlastní žádost na zkušební dobu jednoho roku. Nakonec zde zůstal čtyři sezóny.
- 31) Činnost zahájila na podzim 1950, leč neměla dlouhou životnost. Nacvičila pouze tři hry.
- 32) Beskyďák vycházel 11x ročně, první číslo 15. 10. 1950, poslední, číslo 2, roč. III., v únoru 1953. Navazoval na časopis Nová Lubina, který vydávalo Beskydské divadlo v letech 1946–1948 a který měl charakter hospodářsko-kulturní revue kraje.
- 33) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 91, kulturní brigády.
- 34) Tamtéž, inv. č. 77, repertoár 1942–1963.
- 35) Viz poznámka č. 31
- 36) Situaci takto hodnotí i Helena Vodová ve své zmíněné práci, podobně jako Miloslav Baláš, Kulturní místopis Novojičínska, Nový Jičín 1967, str. 128–129. Je ovšem otázkou v pohledu hodnocení současných společenských změn, zda rostoucí nesoulad mezi vedením divadla a představiteli MěNV N. J. nebyly odrazem rostoucí krize ve společnosti.
- 37) OA Nový Jičín, fond B. D. N. J., inv. č. 95, ustavení SDS N. J.

SOCHAŘI A KAMENÍCI V NOVÉM JIČÍNĚ

od poloviny 17. do první poloviny 19. století

Bohumír Indra

Po ukončení bědných let třicetileté války, za níž bylo město Nový Jičín a vesnice novojičínského panství, darované roku 1624 císařem Ferdinandem II. jezuitskému konviktu v Olomouci, poničeny několikrát přímo válečnými událostmi a od čtyřicátých let surově vydírány vymáháním válečné kontribuce švédskými posádkami na Fulneku a z Olomouce, pod stálou hrozbou trestání „ohněm a mečem“, začala regentská správa panství v padesátých letech nejdříve s obnovou

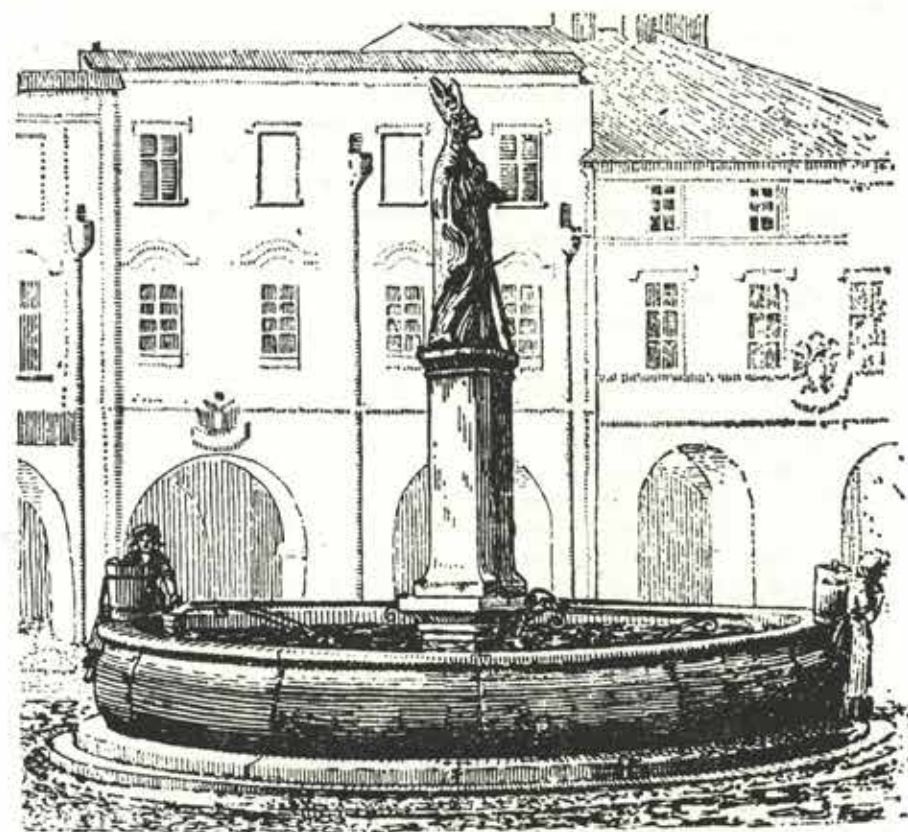
rozvráceného hospodářství. Nově osedlým poddaným na opuštěných a vypálených vesnických gruntech bylo poskytnuto dřevo na stavbu domů a byli osvobozeni na tzv. lhůtu několika let od placení dávek a platů, byly také osazovány zpustlé městské domy poskytnutím platových úlev, aby nově osedlí mohli domy snáze opravit a ladem ležící polnosti opět obdělávat.

Olomoucký jezuitský konvikt jako majitel panství a patron všech farností na panství zahájil opět systematickou rekatolizaci měšťanů a vesničanů, přerušenu válečnými událostmi. Válkou poničené kostely byly obnovovány, opuštěné fary obsazeny mladými horlivými kněžími olomouckého jezuitského konviktu a postupně bylo započato i s vybavováním kostelů novými dřevěnými oltáři, obrazy a sochami svatých a kostelním inventářem v katolickém duchu.

Ve městě se opět rozvinula řemeslná výroba a dálkový obchod novojičínských kupců, zejména sukrem. Novojičínské sukno mělo už od poloviny 16. století až do let třicetileté války vynikající pověst a odbyt na uherských trzích a bylo vyváženo kupci na trhy do povážských měst a na Spiš. Opětný rozkvět výroby a odbytu sukna umožnily novojičínským měšťanům a obchodníkům sukny obnovu a výstavbu měšťanských domů za války neopravených nebo poničených, a koncem století a počátkem 18. století dopomohly k bohatství a zámožnosti mnoha podnikavých měšťanů a kupců, projevující se např. i v soupisech majetku, peněz, šperků aj. v pozůstalostních inventářích zemřelých novojičínských měšťanů.

Kromě několika měšťanských malířských dílen, které pracovaly koncem 17. století trvale ve městě¹⁾ pro kostely dalekého okolí i pro bohaté kupecké rodiny měšťanské i šlechtické, usdlé ve městě a na venkovských statcích v okolí, přibyl i ve městě další umělečtí řemeslníci, cínaři, zlatníci, hodináři, puškaři aj., kteří si tu otevřeli dílny a trvale se tu usadili. Na kratší nebo delší dobu se ve městě usazují také tzv. měšťanští sochaři, když získali práci většího rozsahu sochařské výzdoby nového kostela, zhotovení nových oltářů, soch, kazatelnic, křtitelnic aj. řezbářských prací v kostelích, na zámku aj.

Když v padesátých a šedesátých letech 17. stol. byly postaveny nové oltáře ve starém farním kostele a v kostele sv. Trojice v Novém Jičíně a v dalších kostelích na panství, pracoval v Novém Jičíně sochař PAVEL FRÖHLICH, příslý ze Šternberka, který se tu pak 7. února 1655 oženil s vdovou Hedvíkou po měšťanu Ondřeji Novákově a trvale se tu usadil. Byl synem zemřelého šternberského měšťana Pavla Fröhliha. Při sňatku byli mu svědky měšťané, novojičínský malíř Matheus Koch a Zachariáš Samler. Dokládá to spolupráci sochaře Fröhliha s malířem Kochem již v letech před jeho sňatkem v Novém Jičíně i později. Sochař Fröhlich pracoval pak ve městě a dalekém okolí při obnově a novém vybavení kostelů a kaplí novými oltáři a sochami až do své smrti. Zemřel v Novém Jičíně 12. listopadu 1665. V úmrtní matrice je zapsán jako zdejší sochař, věk zemřelého není bohužel uveden.²⁾ Žádné jeho sochařské a řezbářské práce doložené písemnými doklady nebyly zatím zjištěny. Pravděpodobně pracoval na novém sochařském vybavení farního kostela P. Marie ve městě, pro nový kostel sv. Ignáce, postavený jezuitou r. 1661 na hranici u vsi Žiliny, pro poutní kapli tzv. Hory Olivetské u Štramberka, zřízené jezuitou pro zvýšení účinnosti náboženského zánění, a pro jiné kostely na panství, které však byly později přestavěny nebo likvidovány. Jeho dílem je patrně hlavní oltář kostela sv. Trojice na bývalém Horním předměstí a boční oltář sv. Barbory, zřízený a vysvěcený roku 1665. Hlavní oltář se bohužel nedochoval v původní podobě. Kostel byl po požáru teprve v padesátých letech nově zaklenut a věž kostela dokončena roku 1657.³⁾ Přesnější údaje o těchto stavbách, autorech jejich výzdoby, částkách zaplacených sochaři, malíři aj. se snad zjistí z kostelních účtů novojičínské fary a účetních rejstříků jezuitského konviktu v Olomouci.

Der Röhrbrunnen in Neutitschein im Jahre 1870

Kašna se sochou svatého Mikuláše r. 1870

Reprofoto Jan Číp

Na stavební obnově novojičínských kostelů, venkovských kostelů, zámku a měšťanských domů se kromě zednických mistrů podíleli také mistři kameničtí. V Novém Jičíně byl v té době usdlý zpravidla jediný kamenický mistr, který byl inkorporován do zednického cechu, tovaryšský a mistrovský kus musel však zhotovit podle artikulí kamenického řemesla, aby byl prohlášen za měšťanského kamenického mistra, oprávněného vykonávat kamenické práce ve městě. Kameník se svou kamenickou dílnou zhotovoval různé kamenické práce kostelní, ozdobné sloupy, pažení, stupně, náhrobní kameny i kostelní dlažbu, boží muka a kamenné kříže v polích, domovní kamenné portály s tesanými nápisy a domovním znamením, ostění oken, městské kašny, kamenná schodiště aj. V Novém Jičíně pracoval už v klidnějších meziválečných letech třicetileté války kamenický mistr JINDŘICH BUCHTA, usdlý ve městě, doložený zde od r. 1633 do r. 1642, kdy zemřel. Z dochovaných zlomků účtů správy novojičínského panství z té doby se dovídáme, že kameník Buchta pracoval r. 1634 a 1640 pro správu panství na novojičínském

zámku.⁴⁾ V letech 1647–1648 pracoval ve městě kamenický mistr MATEUS HÜBNER, ženatý a usedlý v Novém Jičíně.⁵⁾

Od sedmdesátých let až do své smrti r. 1694 měl ve městě kamenickou dílnu kamenický mistr JAN TRUBRIG, syn zemřelého strážmistra císařského vojenského pluku. V r. 1678 se oženil s Rosinou, dcerou novojičínského soukenického mistra Jiřího Neissera, od něhož koupil r. 1682 jeho domek v Novém Jičíně za 198 tolarů slezských. Z manželství vzešli tři synové Antonín, Karel a Ferdinand. Jejich otec kameník Trubrig zemřel již 15. ledna 1694 ve věku 55 let.⁶⁾ Trubrig pracoval pro kostely, pro správu panství i pro novojičínské měšťany. Z dochovaných zlomků účtů drobných vydání regentské správy novojičínského panství ze sedmdesátých let se např. dovídáme, že r. 1671 po dostavbě kostela sv. Františka Xaverského na předměstí, bylo do účtu vydání zapsáno v přepočtu na peníze i pivo dávané během stavby řemeslníkům, a to zednickému mistru 6 věder piva, tesařskému mistru 2 vědra a kamenickému mistru „za práci v kostele“ vydána rovněž 2 vědra piva v ceně 3 zl. S každým z nich uzavřela správa panství před dostavbou písemný kontrakt; ty se bohužel nedochovaly. V r. 1675 bylo zapláceno kameníku podle účetního rejstříku za opracování 6 vylámaných hraničních kamenů a vytesání znaku a jména novojičínského panství 4 zl. 30 kr.⁷⁾

Počátkem 18. stol. za šíření mariánského kultu v českých zemích rozhodl magistrát Nového Jičína na popud jezuitské koleje v Olomouci, majitelky panství, postavit podle příkladu jiných měst s finanční podporou měšťanů na náměstí kamenný sloup se sochou P. Marie pro zvýšení jejího uctívání. Protože ve městě nebyl usedlý žádný sochař, bylo pořízeno a stavba mariánského sousoší svěřena na doporučení z Olomouce kroměřížskému sochaři kamene Josefu Petrowitzovi a kamenickému mistru Janu Jankovi z Hodslavic, který s ním patrně již dříve spolupracoval a opatřil dovoz potřebného pískovcového kamene pro stavbu. Mariánské sousoší, stojící dodnes na náměstí, bylo postaveno podle údajů literatury a vysvěceno v r. 1710, zprávu bude nutno ověřit materiály magistrátu města Nového Jičína, dobu stavby, výši nákladu ap. Sochař Petrowitz není v Kroměříži doložen a nejsou známy a doloženy jeho jiné sochařské práce. Sousoší vysoké 12 m se sochou P. Marie na vysokém kamenném sloupu, se sochami Jana Nepomuckého, Jana Sarkandra, sv. Floriána a Rozálie v životní velikosti na rizalitu kol sloupu je tesáno z hrubozrnného pískovce, pocházejícího z nedalekého okolí. Vzhled sousoší utrpěl nejen povětrnostními vlivy, ale též částečnou neodbornou opravou v roce 1843, provedenou novojičínským měšťanským štaffrem Janem Bergerem.⁸⁾ Odbornou renovací celého sousoší P. Marie provedl v r. 1958 akademický sochař a restaurátor Aleš Rozehnal, který popsal podrobně jeho stav a jím provedené zabezpečovací a konzervatorské práce.⁹⁾

Starý městský farní kostel P. Marie, který měl jen tři oltáře, byl už v sedmdesátých letech 17. století v chatrném stavebním stavu. Byl malý a těsný a nestačil pojmut rostoucí počet obyvatel města. Jesuitský konvikt v Olomouci proto jako patron kostela naléhal na stavbu nového, velkého farního kostela a žádal od města a městských cechů, by přispěly finančně na novostavbu. Došlo k ní až v letech 1729–1734 resp. 1736, kdy po zboření starého kostela byla celá stavba dokončena. Podle dochovaného podrobného sumáře vydaných peněz bylo od 26. ledna 1729 do konce prosince 1734 zapláceno za stavbu nového kostela celkem 14 620 zl. Z toho řemeslníkům 10 304 zl., zbytek na stavební materiály. Zednickému mistru, jménem neuvedenému, který stavbu kostela provedl, bylo zapláceno podle kontraktu 4 700 zlatých.¹⁰⁾ Vnitřní práce na vybavení kostela 7 barokními oltáři, sochami, obrazy, kazatelnicí, lavicemi a dalším inventářem pokračovaly však pro nedostatek peněz ještě řadu let. Kostel byl konsekrován olomouckým biskupem až v červenci 1742.

Socha svatého Mikuláše v zahradě sirotčince v Novém Jičíně
Reprofoto Jan Číp, 1990

Těchto prací se zúčastnil také sochař ERDARD MÜLLER, doporučený nepochybně olomouckým konviktem. Sochař Müller křtil 9. března 1741 v novojičínském kostele syna Jana Nepomuckého. Pracoval ve městě nejpozději již roku 1740, když tu bydlel s manželkou Terezií a s rodinou. Více o něm zatím nevíme, není ani odjinud znám.

V matričním zápise je výslovně zapsán jako sochař (Bildhauer).¹¹⁾ Nové vnitřní vybavení kostela bylo však již po několika desetiletích poničeno při velkém požáru města Nového Jičína dne 9. června 1768, kdy kromě 366 domů vyhořel také farní kostel i s farou.

Po požáru přišlo do města více cizích řemeslníků, neboť zde našli dostatek práce při stavebních obnovovacích pracích. Práci tu našel také sochařský tovaryš JAN SCHOBER, rodem z Brna, příslý patrně se svým sochařským mistrem. Schober se tu seznámil s dcerou novojičínského měšťana a rozhodl se oženit se s ní a trvale se usadit jako sochař v Novém Jičíně. Požádal proto regenta novojičínského panství o přijetí do poddanství a ochrany města Nového Jičína. V žádosti podané vrchnostenskému úřadu uvedl, že jako sochařský tovaryš-cizinec se žíví ve městě svou sochařskou profesí, předložil doklady o řádném původu a prohlásil, že se chce zde oženit. Regent panství dal 18. srpna 1769 souhlas k jeho přijetí. Schober se na to již 28. srpna oženil v Novém Jičíně jako sochař, svobodný syn měšťanského sochaře Laurence Schabnera (I) v Brně s Barborou, dcerou soukenického mistra Augustina Petera, a dne 15. října složil měšťanskou přísahu a byl přijat za měšťana Nového Jičína. V zápise přijetí za měšťana je zapsán jako Johannes Schober, v dopise regenta panství a v matrice sňatků zapsán jako Schabner. V příštím roce 1770 křtil 16. listopadu dceru Annu Elisabethu Magdalenu, která však zemřela již 2. prosince téhož roku. Jak dlouho bydlel v Novém Jičíně, resp. o jeho pozdějším životě, jeho sochařských pracích ve městě neb jinde, nic nevíme.¹²⁾ Jeho dílem neb dílem, na němž spolupracoval, jsou snad sádro a alabastrované dřevěné sochy bočních oltářů farního kostela P. Marie v Novém Jičíně a v okolních kostelích. Pravděpodobně se ho týká též položka kostelních účtů kostela P. Marie, že v srpnu 1769 bylo zapláceno sochaři za zhotovení nové sochy Zmrtvýchvstání Krista a malíři za její štafírování 11 zl. 32 kr.¹³⁾

Jako kameník (lapicida) pracoval v té době při obnově města kamenický mistr JIŘÍ HÜBEL, usedlý ve městě.¹⁴⁾

Koncem devadesátých let 18. stol. se přistěhoval do Nového Jičína s rodinou sochař JAKUB LAZINKA, již padesátiletý, a zřídil si tu sochařskou dílnu, v níž mu až do dvacátých let 19. stol. pomáhal nejstarší jeho syn sochař Karel Lazinka. V letech 1780–1790 bydlel a pracoval Jakub Lazinka jako sochař v Lešné u Valašského Meziříčí, odkud pocházel. Rodina Lazinků byla usedlá v Lešné již v polovině 18. století i později. Jakub se vyučil sochařství jako poddaný lešenské vrchnosti patrně ve Valašském Meziříčí a pracoval pak jako sochař v Lešné hlavně pro vrchnost. V roce 1781 se 2. května v Lešné oženil s Barborou, roz. Fleischerovou, mladou bezdětnou vdovou po panském služebníku Janu Halaškovi bytem v Lešné čp. 20, který zemřel r. 1779 ve věku 25 let. Barbora byla patrně také zámeckou služebnicí.¹⁵⁾

Z tohoto manželství se sochaři Lazinkovi narodila v Lešné v čp. v letech 1781 až 1787 celkem 7 dětí, (z toho dvakrát dvojčata), které zemřely vesměs v dětství, až na syna Karla, narozeného r. 1787 již v čp. 50 v Lešné, kam se rodina přestěhovala r. 1786 po smrti Carla Lacinky k jeho vdově Ludmile, zemřelé pak r. 1790 ve věku 65 let.¹⁶⁾ V matričních zápisech lešenské fary je rodina psána Laczinka, později v německých zápisech Lazinka (tj. v německém čtení Lacinka), důsledně tak potom v matrikách novojičínských. Jakub Lazinka je

v lešenských matrikách zapsán vždy jako statuarus, sculptor, v něm. zápisech jako Bildhauer. Pracoval tu pro zámek a kostel v Lešné i pro kostely v celém okolí. Kam odešel s rodinou r. 1790 z Lešné, zatím nevíme, v těch letech do r. 1795 se mu však narodily další děti, synové Josef, Antonín a dcera Anežka.

Po smrti své manželky Barbory, zemřelé v Novém Jičíně 30. srpna 1812 ve věku 60 let, se sochař Jakub Lazinka oženil 13. listopadu 1813 jako 62letý vdovec s Annou, 50letou vdovou po zednickém tovaryši Janu Blaschkovi, která však zemřela již 13. února 1818. Lazinka se pak oženil r. 1819 po třetí s Annou Glogerovou, třicetiletou dcerou domkáře Jana Glogera z Jeseníku nad Odrou. Z manželství se narodily ještě 2 děti, které však zemřely v útlém věku.¹⁷⁾

Sochař Jakub Lazinka zemřel v Novém Jičíně 11. ledna 1826 ve věku 76 let. Podle pozůstalostního spisu sepsaného téhož dne v jeho bytě na Horním předměstí čp. 432 zanechal 35letou vdovu Annu, z prvního manželství pak syna Karla, sochaře v Novém Jičíně, který měl 39 let, dále 37letého syna Josefa, zdejšího soukeníka, 31letého syna Antonína, obuvníka v Žilině a 33letou dceru Anežku, provdanou za knihařského mistra Jana Gruneka v Novém Jičíně. Sochař nezanechal žádný majetek, výlohy pohřbu uhradili příbuzní.¹⁸⁾ Po celou dobu pobytu v Novém Jičíně bydlel sochař Lazinka v různých domech ve městě, vždy však v podnájmu.

Sochařské práce Jakuba Lazinky v kostelích širokého okolí Nového Jičína se z části dochovaly, většinou však byly později nahrazeny novějšími, ilibivějšími pracemi. Z kostelních účtů jednotlivých far zatím jen víme, že už r. 1789 zhotovil tabernák pro dřevěný farní kostel ve Studénce, ozdobený sochařskou prací, který pak 1790 štafíroval malíř a štafíř Anton Kastner z Opavy.¹⁹⁾

Kromě syna Karla Lazinky se u něho vyučil také Heinrich Brosch, syn soukenického mistra, který se r. 1824 oženil 23. února v Novém Jičíně jako 25letý sochař v Odrách s Barborou, 25letou dcerou po zemřelém soukenickém mistru Valentinu Schramovi.²⁰⁾

Syn sochaře Jakuba Lazinky KAREL LAZINKA, sochař v Novém Jičíně, narozený 27. června 1787 v Lešné u Valašského Meziříčí z prvního otceva manželství, bydlícího tehdy s rodinou v Lešné, se vyučil sochařství u otce a pracoval u něho, později se však osamostatnil. Oženil se teprve 12. května 1823 v Novém Jičíně, již 36letý sochař z čp. 690 s Kateřinou, 26letou dcerou zemřelého novojičínského nádeníka Josefa Schmieda, s níž měl pak dceru Zuzanu, a již dříve nemanželskou dceru Amálii s Julianou Ritzovou. Jako sochař pracoval Karel Lazinka (psaný též Latzinka) v Novém Jičíně až do své smrti 24. listopadu 1840, zemřel ve věku 56 let. Bydlel tehdy v domě čp. 739. Jeho vdova Kateřina Lazinková zemřela r. 1849 ve věku 55 let.²¹⁾

Jeho sochařské a řezbářské práce jsou zatím známé také jen z některých prohlédnutých kostelních účtů a inventářů několika kostelů v blízkém okolí města Nového Jičína. Zhotovil např. r. 1826 ve farním kostele v Žilině nový nástavec hlavního oltáře a tabernák s anděly, za práci dostal 36 zl. V r. 1828 zhotovil pro farní kostel v Bartošovicích novou kazatelnicí, za kterou mu bylo zapláceno podle kostelních účtů 100 zl. konvenční měny neboli 250 zl. vídeňské měny. Při archívním průzkumu farních archívů budou nepochybně zjištěny další jeho sochařské a řezbářské práce pro zhodnocení rozsahu jeho díla.²²⁾

Ještě za života sochaře Karla Lazinky odkázala novojičínská měšťanka Terezie Lindnerová ve svém testamentu z 22. ledna 1837 na pořízení kamenné sochy sv. Mikuláše na městské kašně a na renovaci mariánského sousoší na náměstí 400 zl. Po její smrti se novojičínský magistrát obrátil r. 1838 na magistrát v Olomouci o doporučení umělce, který by vyhotovil nákras sochy sv. Mikuláše a sochaře, který by uměleckou sochu podle nákrasu vytesal, příp.